

تاریخ زیبایی شناسی

جلد دوم

زیبایی شناسی قرون وسطا

ولادیسلاف تاتارکیویچ

ویراسته سی. برت

مترجم: هادی ربیعی

سرشناسه: ناتارکیویچ، ولادیسلاف، ۱۸۸۶-۱۹۸۰ م.

Tatarkiewicz, Wladyslaw

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ زیبایی‌شناسی / جلد دوم: زیبایی‌شناسی قرون وسطا / ولادیسلاف ناتارکیویچ،

ویراسته سی. برت ترجمه هادی ربیعی.

مشخصات نشر: تهران: مینوی خرد، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۴۷۵ ص.: مصور

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۰-۴۲-۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فایا

یادداشت: کتاب حاضر از متن انگلیسی تحت عنوان "History of Aesthetics" به فارسی برگردانده شده است.

یادداشت: نمایه.

موضوع: زیبایی‌شناسی -- تاریخ

شناسه افزوده: برت، ویراستار

شناسه افزوده: Breet, C.T.

شناسه افزوده: ربیعی، هادی، ۱۳۵۶-، مترجم.

رده‌بندی کنگره: ۲۱۳۹۲ ت ۱۶ / BH۸۱

رده‌بندی دیویی: ۱۱۱/۸۵

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۹۶۸۸۶۷

انتشارات مینوی خرد

تاریخ زیبایی‌شناسی

جلد دوم

زیبایی‌شناسی قرون وسطا

ولادیسلاف ناتارکیویچ

ویراسته سی. برت

مترجم: هادی ربیعی

ویراستار: محمد مهدی مرزی

تولید و ویرایش: کارگاه مینوی خرد

طراح جلد: مهران زمانی

لیتوگرافی، چاپ: آمانسا، صحافی: رنوف

۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول ۱۳۹۶

حقوق چاپ و نشر محفوظ است

انتشارات مینوی خرد، بلوار میرداماد، خیابان شاه نظری

خیابان دوم، شماره ۲۲ / واحد ۲۲

تلفن: ۲۲۲۵۷۷۱۶ و ۲۲۲۵۶۹۲۲ / ۲۲۹۲۲۰۱۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۰-۴۲-۰

www.minooyekherad.com

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجم	۲
۱. زیبایی‌شناسی قرون وسطای اولیه	۷
الف زیبایی‌شناسی شرقی	۸
۱. پیشینه	۹
ب. زیبایی‌شناسی کتاب مقدس	۱۶
الف. متونی از کتاب مقدس	۲۹
۳. زیبایی‌شناسی آباء یونانی کلیسا	۳۱
ب. متونی از آباء یونانی کلیسا	۴۳
۴. زیبایی‌شناسی رنسانس یونان	۵۰
پ. متونی از دیونوسیوس مجعول	۵۹
۵. زیبایی‌شناسی بیزانسی	۶۱
ت. متونی از متألهان بیزانسی	۷۶
ب. زیبایی‌شناسی غربی	۸۰
۱. زیبایی‌شناسی قدیس آوگوستین	۸۱
ث. متونی از قدیس آوگوستین	۹۹
۲. پیشینه تحولات بعدی	۱۰۸
الف) پیشینه سیاسی	۱۰۸
ب) ادبیات	۱۱۵
پ) موسیقی	۱۲۰
ت) هنرهای تجسمی	۱۲۶

۳. زیبایی شناسی از یوئتیوس تا ایزیدور	۱۳۰
ج. متونی از یوئتیوس، کاسیودوروس و ایزیدور	۱۴۲
۴. زیبایی شناسی کارولنزی	۱۵۰
ج. متونی از دانشوران دوران کارولنزی	۱۶۲
۵. خلاصه‌ای از زیبایی شناسی مسیحی اولیه	۱۷۱

II. زیبایی شناسی قرون وسطای علیا	۱۷۷
۱. پیشینه سیاسی و اجتماعی	۱۷۹
۲. فن شعر	۱۸۳
ج. متونی از فن شعر قرون وسطا	۱۹۸
۳. تئوری موسیقی	۲۰۲
ج. متونی از تئوری موسیقی قرون وسطا	۲۱۴
۴. نظریه هنرها و تجسمی	۲۲۲
د. متونی از هنرهای تجسمی قرون وسطا	۲۷۰
۵. خلاصه‌ای از نظریه هنرها و مختصری از زیبایی شناسی فلسفی	۲۷۹
۶. زیبایی شناسی ستر	۲۸۷
ذ. متون سیستمی	۲۹۳
۷. زیبایی شناسی ویکتوری	۲۹۶
ر. متون ویکتوری	۳۰۸
۸. زیبایی شناسی مکتب شارتر و دیگر مکاتب قرن دوازدهم	۳۱۵
ز. متونی از مکتب شارتر و دیگر مکاتب قرن دوازدهم	۳۲۴
۹. سرآغاز زیبایی شناسی مدرسی	۳۲۹
ژ. متونی از ویلیام اهل اورنی و جامع الکساندر	۳۴۲
۱۰. زیبایی شناسی رابرت گروسانتا	۳۴۷
س. متونی از رابرت گروسانتا	۳۵۲
۱۱. زیبایی شناسی بوناونتورا	۳۵۶
ش. متونی از بوناونتورا	۳۶۳
۱۲. زیبایی شناسی آلبرت کبیر و اولریخ استراسبورگی	۳۶۸
ص. متونی از آلبرت کبیر و اولریخ استراسبورگی	۳۷۲

۱۳. زیبایی شناسی توماس آکوئینی	۳۷۶
ض. متونی از توماس آکوئینی	۳۹۵
۱۴. زیبایی شناسی ابن هیثم و ویتلو	۴۰۲
ط. متونی از ویتلو	۴۰۹
۱۵. زیبایی شناسی مدرسی متأخر	۴۱۴
ظ. متونی از دنزاسکوتوس و ویلیام اوکامی	۴۲۱
۱۶. زیبایی شناسی دانته	۴۲۵
ع. متونی از دانته	۴۳۰
۱۷. خلاصه ای از زیبایی شناسی قرون وسطا	۴۳۵
۱۸. زیبایی شناسی باستان و قرون وسطا	۴۴۶
۱۹. زیبایی شناسی کهن و جدید	۴۵۴
نایه نام ها	۴۶۲

کتابی که پیش رو دارید از شناخته شده‌ترین آثار نزد پژوهشگران و علاقه‌مندان تاریخ زیبایی‌شناسی است. ولادیسلاف تاتارکیویچ، وب‌سایت این کتاب، با دانشی گسترده در حیطه‌های گوناگون، از جمله فلسفه، زیبایی‌شناسی و تاریخ فرهنگ و هنر، گزارش تاریخی جامعی تدوین کرده که بر بیش‌تر پژوهش‌های علمی، تاریخی زیبایی‌شناسی تأثیر گذاشته است.

درباره نویسنده

Władysław Tatarkiewicz (۱۸۸۶-۱۹۸۰)، فیلسوفی لهستانی و از ساهای تاریخ فلسفه و تاریخ هنر، که در زیبایی‌شناسی و علم اخلاق تبحر داشت، در ورشو به دنیا آمد و همان‌جا درگذشت. او تحصیلات عالی خود را در دانشگاه ورشو آغاز کرد. در سال ۱۹۰۵ برای ادامه تحصیلات به ماریبورگ رفت و در آنجا، از سال ۱۹۰۷ تا ۱۹۱۰، به تحصیل پرداخت. سپس به ورشو بازگشت، گروه فلسفه را در دانشگاه آن شهر تأسیس کرد و از سال ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۹ در آنجا و سپس در دانشگاه‌های دیگر نیز به تدریس پرداخت. در سال ۱۹۳۰ به عضویت آکادمی علوم لهستان درآمد. او در تعلیم و تربیت چندین نسل از فیلسوفان، زیبایی‌شناسان و تاریخ‌دانان لهستان نقش مهمی ایفا کرده است. تاتارکیویچ

در سال‌های پایانی عمرش وقت زیادی را صرف نظارت بر ترجمه آثارش کرد. او علاوه بر تاریخ زیبایی‌شناسی، آثار مهم دیگری دارد که به چندین زبان ترجمه شده است. از جمله آثار او می‌توان به تاریخ فلسفه (در سه جلد)، تحلیل سعادت، درباره کمال و تاریخ شش اندیشه اشاره کرد. تلفظ اسم کوچک او در زبان لهستانی امروزی به «ووادیسواف» نزدیک‌تر است، اما در لهستانی اواخر قرن نوزدهم (زمان تولد تاتارکیویچ) به «ولادیسلاف» نزدیک‌تر بوده است. در مستند مشاهیر کتابخانه ملی ایران و نیز در فرهنگ تلفظ نام‌های خاص نیز این اسم به صورت «ولادیسلاف» آمده است. (رک. فریبرز مجیدی، فرهنگ تلفظ نام‌های خاص، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۸۱، ۲۹ و ۷۰۶-۷۰۷ م.)

در این کتاب، علاوه بر تاریخ زیبایی‌شناسی به رخدادهای دینی و فرهنگی نیز اشاره شده که بر زیبایی‌شناسی تأثیری جدی داشته است.

درباره کتاب

این کتاب علاوه بر آن که گزارشی تاریخی و صرفاً توصیفی است، در بردارنده دسته‌بندی نظریات، تحلیل‌ها، و عدد و بررسی خاستگاه نظریه‌های زیبایی‌شناختی، سنجش میزان اصالت و مقایسه آن‌ها با یکدیگر نیز هست.

آثار فراوان و گوناگونی در تاریخ زیبایی‌شناسی تألیف و منتشر شده، اما در این میان سهم زیبایی‌شناسی قرآن و سوره‌ها بسیار اندک است. تاریخ‌دانان زیبایی‌شناسی غالباً چنین فرض می‌کردند که فیلسوفان و سالهان قرون وسطا بیش‌تر در مشغول مباحث الاهیاتی و کلامی بوده‌اند و در نتیجه در آثار آن‌ها جایی برای زیبایی‌شناسی نبوده است. به نظر می‌رسد که این دیدگاه، حداقل از جهات زیر، درست است. زیبایی‌شناسی را، به معنای مضیق و مدرن کلمه، به ندرت می‌توان در متن سوره‌ها و بوط به قرون وسطا یافت. با وجود این، اگر زیبایی‌شناسی را به معنای موسع آن در نظر بگیریم، با نتیجه‌ای کاملاً متفاوت روبه‌رو می‌شویم. این همان کاری است که تاتارکیویچ در جلد دوم تاریخ زیبایی‌شناسی خود به آن همت گمارده است.

نکته دیگر این که در آثار پرشماری که درباره قرون وسطا منتشر شده مطالبی هم به صورت پراکنده در باب هنر و زیبایی وجود دارد. اما، به ندرت به کتابی بر می‌خوریم که همه آن، یا حتی فصل مستقلی از آن، به زیبایی‌شناسی اختصاص یافته باشد. بنابراین، برای بررسی تاریخ زیبایی‌شناسی قرون وسطا ناگزیر باید نخست از میان حجم انبوه مطالب کتب گوناگون، سخنانی را انتخاب کنیم که به نحوی در بردارنده فلسفه هنر و

زیبایی است و سپس به شیوه‌ای نظام‌مند آن‌ها را دسته‌بندی کنیم. تاتارکیویچ در این خصوص دو نکته را مد نظر داشته است. اول این که نقل قول‌های منتخب، تا حد امکان، حوزه‌های متنوع تفکر زیبایی‌شناختی قرون وسطا را دربرگیرد. براین اساس، او علاوه بر آثار مربوط به الهیات و فلسفه از منابع دیگری همچون فرمان‌های پاپی و سخنان و یادداشت‌های هنرمندان قرون وسطایی نیز نقل قول کرده است. دوم این که تلاش کرده است از تکرارهای بی‌مورد و ملال‌آور اجتناب شود. پژوهشگران حوزه‌های متعدد قرون وسطا غالباً با نقل قول‌ها و سخنان فراوانی مواجه‌اند که در آثار مؤلفان دوره‌های دیگر تکرار شده است.

در پایان حرف فصل کتاب، بخشی با نام «متون نقل شده از...» وجود دارد. در متن انگلیسی، بخش‌های مذکور به شکل دو ستونی تنظیم شده که در یک ستون متن اصلی (غالباً به زبان لاتین) و در ستون مقابل، ترجمه انگلیسی آن قرار دارد. به پیشنهاد ناشر محترم، برای کاستن از حجم کتاب، متون لاتین بخش «متون نقل شده از...» کنار گذاشته شد. با وجود این، اصطلاحات مهم اصلی زیبایی‌شناسی قرون وسطا که در متن کتاب به زبان انگلیسی آمده بود در ترجمه فارسی به همان صورت آمده است. گفتنی است در ترجمه آلمانی این کتاب نیز متون نه‌اشیا لاتین حذف شده است.

در متن کتاب حاضر، کلمات و عبارات لاتین راوانی به کار رفته است. یکی از دلایل این امر لزوم معرفی اصطلاحات و واژه‌های متعدد در حوزه زیبایی‌شناسی بوده است. برای نمونه، در طی قرون وسطا واژگان متعددی به کار می‌رفته که امروزه گاهی همگی مسامحتاً «زیبایی» ترجمه می‌شود. در این کتاب ضمن معرفی آن واژگان لاتین، تمایزات معنایی آن‌ها به دقت مشخص شده است. در این گونه موارد، در ترجمه فارسی برای سهولت در خواندن متن، علاوه بر خود واژه‌های لاتین، تلفظ فارسی آن‌ها نیز آمده است. با این حال، نباید از نظر دور داشت که در طی تاریخ طولانی قرون وسطا و نیز در مناطق گوناگون، برخی از کلمات لاتین به گونه‌های متفاوت تلفظ می‌شده است. علاوه بر این‌ها، موارد متعددی نیز وجود دارد که کلمه، عبارت یا جمله‌ای به صورت لاتین آمده است. در چنین مواردی، آن کلمه، عبارات یا جمله گاه همراه با ترجمه انگلیسی است و گاه بدون ترجمه. در مواردی هم که ترجمه انگلیسی صورت گرفته، گاه آن ترجمه دقیق و تحت الفظی است و گاه ترجمه صرفاً معنای کلی عبارت را می‌رساند. در این خصوص میان ترجمه انگلیسی و ترجمه آلمانی کتاب تفاوت‌هایی وجود دارد. مترجم آلمانی برخی از عبارات لاتین را، که در ترجمه انگلیسی بدون ترجمه آمده، ترجمه کرده است. در ترجمه

فارسی، تمامی جملات لاتین ترجمه شده است. شایان ذکر است ترجمه فارسی جملاتی که ترجمه انگلیسی آن‌ها وجود نداشته به صورت ایتالیک مشخص شده است.

از نکات ارزشمند این کتاب می‌توان به این موارد اشاره کرد: اصطلاح‌شناسی مفصلی درباره زیبایی و ایجاد تمایزات مفهومی برای آن؛ اشاره به تغییرات نگرش‌های دینی، اجتماعی و فرهنگی که بر دیدگاه‌های زیبایی‌شناختی قرون وسطا مؤثر بوده؛ گزیده مناسبی از مهم‌ترین متون زیبایی‌شناختی آن دوران؛ توجه به زیبایی‌شناسی نهفته در آثار هنرمندان؛ خلاصه مباحث مطرح شده و برشمردن تمایزات اساسی میان زیبایی‌شناسی قرون وسطا و زیبایی‌شناسی باستان و زیبایی‌شناسی مدرن. همه این موارد سبب شده است تا برخی از پژوهشگران جلد دوم تاریخ زیبایی‌شناسی تاتاریوچ را برتر از آثار مشابه

انفنا

تسکار است که در کتابی با این حجم نسبتاً زیاد، درباره موضوعی که پژوهش‌های اندکی پس از آن صورت گرفته، اشتباهاتی جزئی نیز مشاهده می‌شود. به ویژه این که از زمان نگارش کتاب بیش از پنجاه سال می‌گذرد. به برخی از این موارد در پانویست‌ها اشاره کرده‌ام، اما برخی از موارد نیاز به بحث بیش‌تری دارد و لازم است در مجالی مناسب نقد و بررسی شود. در حواشی انگلیسی نیز اشتباهات اندکی وجود دارد که در پانویست‌ها به آن‌ها اشاره کرده‌ام. کلیه بارش‌های توضیحی‌ای که افزوده‌ام، با علامت «م» مشخص شده است. علاوه بر آن‌ها، نام تاریخ‌تدوین وفات اشخاص و نام آثار را نیز در پانویست آورده‌ام. بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که ربه انجام رسیدن این کار سهمی داشتند و مرا یاری کردند سپاسگزاری کنم: از جمله، خانم روانه شعبانی، مدیر انتشارات مینوی خرد که پیشنهاد ترجمه این اثر را به من دادند و در طبع کار صمیمانه همکاری کردند؛ دکتر محمدرضا بهشتی که در خصوص تلفظ اصطلاحات لاتین و ترجمه برخی اصطلاحات و عبارات لاتین و آلمانی (از ترجمه آلمانی کتاب) یاری نمود؛ دکتر شهرام پازوکی که از راهنمایی‌شان برای فهم برخی دشواری‌های متن و حتی چند اصطلاح بهره‌بردم و خانم ناهید امیری که در آماده‌سازی کتاب یاری‌ام کردند.

هادی ربیعی

زمستان ۱۳۹۲